

הדור השני בארץ ישראל ובעיותיו

מאת דב ויינריב

מאז העליה הראשונה של ביליו בתחלת שנות השמונים למאה שעברה לא פסקה שאלת הדור השני מלהיות אחת השאלות המרכזיות של הישוב החדש בא"י. העולים שעלו לארץ כדי לבנותה ולהקים הריסות עם ישראל, הבינו היטב, כי לא העליה של כחות חדשים מדי פעם בפעם תביא להשתרשותם של היהודים בארץ, אלא התאחוות בניהם והמשכת הדרך על ידיהם. חשיבותה של הבעיה הזו גדלה עוד לאחר שהמתישבים הרגישו בעצמם את הקשיים במעבר לצורת חיים אחרת, מפרנסות עירונית לחיי כפר ועבודה קשה בתנאי האקלים הסובטרופי בארץ ישראל. לאור המציאות הזו התנדפה מרבים מהם ה"חלוציות" ונהפכו להיות אנשים "מעשיים"; חלק מהם עבר לפרנסות אחרות ואלה שנשארו להיות אכרים התחילו לעבד את משקיהם בעבודה שכירה זולה. ואחרי שהמתישבים התיאשו להיות אכרים המעבדים את אדמתם כמו ידיהם דחו את התגשמות האידיאלים שלהם, את האידיאל של עם עובד, לעתיד לבוא, הרגיעו את עצמם בתקות על הדור הבא שיוולד בארץ ויחונך בבתי הספר הלאומיים; הדור הזה שלא יהיה גלותי, יפרוק ממנו את עול הגלות, ולא יתעסק בהתעסקויות גלותיות (בלתי-פרודוקטיביות). מאידך גיסא יתחנך על עבודה מילדותו, יתרגל אליה באקלים הארץ ויוכל אחר כך להיות — כמו שבטא זאת א. ד. גורדון בזמן יותר מאוחר — "מה שאנחנו צריכים להיות ואשר כל כך קשה להיות" (1); התעוררה השאלה, אמנם אצל יחידים, על מהותו של בית הספר במושבות, איך לחנך את הילדים, לא רק על דרכי התורה והחכמה כי אם גם על דרכי העבודה, להעיר בקרבם אהבת העבודה בבית ועבודת האדמה בשדה ובגן (2).

אולם בחשבון הזה ובתקות האלה היה לא רק מן ההפרזה, אלא גם נקדת המוצא לא היתה תמיד נכונה. העולים עצמם שבאו לצינויותם מתוך מחאה נגד חיי הגלות, מתוך התמרמרות נגד הלחץ שהרגישו בשבתם בין העמים, ראו בצינותם, במעבר לצורת חיים אחרת בא"י, משום גאולה, משום פתרון לשאלת היהודים. אבל בניהם לא הרגישו בעקת הגלות. הם לא הרגישו ולא חדרו אל תוך הסרגדיה האיומה של עם ישראל, הם לא חיו בתוך אותם הגוים העצומים בין החפץ לחיות חיי חופש לאומיים ובין אי-האפשרות להשיג את זה. . . . להם

(1) במכתבו לדגניה.

(2) י. עזריהו ב"ספר היובל של הסתדרות המורים", עמ' 70 ואילך; השלוח, כרך ד.

לא היה מגע ישיר עם הגולה ועם מה שמתרחש שם ובוודאי שזו לא נעשתה לחוויה, שתקבע את דרכי חייהם הם. הם נעשו ל„נורמליים“, התחילו לחפש אחר „תכלית“, ובנפשם נתעוררו הגעגועים לקרירה, לחיים יפים. „בלב ריק מכל רגש חזק ורעיון קדוש — מסופר עליהם, אולי לא בלי הפרזה — בלו את שנותיהם הראשונות בצער על חייהם הפשוטים ובגעגועים על איזה עולם יפה, מלא תענוגים ושאון, שדמיונם תאר להם מעבר לגבולם“.)

הוא הדין גם בנוגע ל„פרודוקטיביוציה“ — השאיפה למעבר למקצועות מייצרים. את המגמות האלה שנולדו אצל העמים כתוצאה מהמצב באירופה בסוף המאה הי"ח ומצבם של היהודים שם⁴) קבלו היהודים בלחץ תנאים כלכליים ופוליטיים וביססו אותן מבסנים על ידי הנמקה שהשתנתה בהתאם לתמורות במצבם. צרכים כלכליים, תרבותיים, אפולוגיים, פוליטיים, ביאלוגיים (הכראה גופנית על ידי המעבר לעבודה דומיהם) באו לידי ביטוי בהנמקה לפרודוקטיביוציה. אולם בתוך תוכם של כל אותם הנימוקים עובר כחוט השני הרעיון, שהיהודים אינם חיים חיים נורמליים, הם שונים במבנה הכלכלי שלהם מכל העמים, ולשם נורמליזציה הם מוכרחים לעבור לעבודה (בחקלאות, או במלאכה ובתעשייה) כמו בני יתר העמים. רעיון הפרודוקטיביוציה, או רעיון העבודה, שהורתו ולידתו היו אמנם מ„בחוץ“, נקלט אצל היהודים ונחשב למין תרופה אוניברסלית על „כל צרה שלא תבוא“. בתמורות הזמנים והמאורעות באה לפעמים תכופות לידי ביטוי בולט האי-נורמליות שבחיי היהודים ומשום זה באו לחפש את הדרך ל„נורמליזציה“, אלא שההנמקה בצורך הנורמליזציה היא שונה מוזמן לזמן.

ואחר שהנסיונות ל„נורמליזציה“, למעבר לעבודה נכשלו בארצות הגלות הועברה הנורמליזציה לשטח אחר (בציונות לארץ ישראל, בטוריתוריאליזם לארץ יהודית). הציונות אמרה: בגלות אי-אפשר להם ליהודים, על אף המאמצים והקרבנות, לעבור לידי התעסקויות אחרות, בין מטאת המכשולים שהעמים אשר בתוכם אנחנו יושבים שמים על דרכנו ובין מטאת שהדרישה לפרודוקטיביוציה עומדת בניגוד לתהליך המשק הרכושני. לא כן הוא הדבר בארץ משלנו לא מפותחת, במקום שאנחנו מתחילים לבנות את המשק על כל חלקיו.

„הדור הראשון“ שבא מארצות הגלות ראה בפרודוקטיביוציה, בשינוי הרכבם המקצועי של היהודים המעבר לחקלאות, משום פתרון לשאלות כאובות, משום דרך ל„נורמליזציה“. אולם הדור הצעיר שנולד בארץ, שלא היתה לו החוויה הזו של הגלות, שנעשה בארץ ל„נורמלי“, שאף כמו בני יתר העמים בתקופה הקפיטליסטית, לא לעבור לעבוד עבודת כפיים, אלא להפך⁵), לעליה כלכלית.

(3) הפועה"צ, תרס"ט גל' 18.

(4) השוה ויינריב Der Kampf um die Berufumschichtung, ברלין 1936 המשק השחוש

5, גל' 13—14, עמ' 245.

(5) אגב, גם ביה"ס בארץ בתקופה שלפני המלחמה העולמית היה, אמילו במושבות, (מחוך לכמה נסיונות) רחוק מלחנן לעבודה (השוה י. צוריהו ב„ספר היובל של הסתדרות המורים“, עמ' 77).

הברוכה דווקא במקצועות הצירקולציה; ואם בארץ עניה כמו ארץ ישראל לא נתנו אפשרויות גדולות לעליה כזו. חפשו אותה בארצות אחרות שמעבר ליס. הדור הצעיר שהתחנך בארץ ישראל יצא בחלקו לארצות אחרות; „במושבות נשארים מעט מהדור הצעיר“⁶) ורובם נדדו לארצות זרות ואלה שנשארו פה חוג מבטם הרבה יותר צר מחוג מבט „אבותיהם“⁷). אם משום שלא היו להם האידיאלים של אבותיהם ואם משום שגדלו ביחד עם בניהם של הערבים הפועלים אצל היהודים⁸) וילמדו את מדותיהם הלך-רחמם, ואפשר גם מפאת החינוך הרע בבתי ספר“⁹). רופין נתן ניסוח כזה למצב שמצא בכרוא בשנת 1909 לארץ ישראל: „המושבות היהודיות נמצאו באסטידיה של הזקנה. אלה שיסדו לפניהם את המושבות האלה בתור אנשים צעירים — מתוך התלהבות או מתוך תקוה לתוצאות חמריות טובות — הלכו ונזדקנו על ידי העבודה הקשה ורוב ההרפתקאות — חסר היה דור ממלא מקום. הדור הצעיר לא ירש מאבותיו לא את ההתלהבות ולא את התקוה לתוצאות חמריות טובות ועזב את הארץ, כדי לבקש לו בערי חוץ לארץ את אשרו. מראה אי-אלו מושבות היה כמראה בתי-מושב זקנים, והאם אפשר היה לקבול עליהם? הם יכלו בצדק להראות לאבותיהם, כי המציאות לא קימה את תקוותיהם. האם הרחמם ממון והאם עתידכם בטוח?“ וגם מבחינה אידיאולוגית היה הכל רחוק מלהשביע את הרצון. חלומותיהם של העולים להביא את העם מן הגולה לארץ ישראל ולהפוך את הארץ לגן פורח נתקלו במציאות התוצאות היו פעוטות ביחס לחלום הגדול, וכך עזבו הצעירים „את הספינה השוקעת“¹⁰). לא טוב יותר היה המצב בנוגע לצעירות. „בנות האכרים, שעל פי טבע מולדתן וחנונן היו צריכות להיות האלמנט היותר מתאים לתפקיד של אכרות ופועלות חקלאיות. אלו גורלן אינו נבדל הרבה מזה של אחיהן, אלא שאלה האחרונים נדדו לפאריס לבקש קריירות של רופאים ואינג'ינירים, והנאחיות שלא יכלו לעשות כמעשי אחיהן, ישבו והשתעממו בבתיהן וקו לחתנים שישובו מפאריס מוכתרים בדיפלומים“¹¹).

מתוך זה קמו גם ניגודים בין העולם החדשים ובין הדור הצעיר שגדל בארץ, ניגודים לא רק בין „האבות והבנים“, אלא גם בין העולים החדשים שלפי גילם לא היו קשישים מאלה שנולדו בארץ, ובין ילידי הארץ, ביחד התבלטה התופעה הזאת עם העליה השניה שהביאה הרבה צעירים לארץ, מלאי התלהבות וחום נעורים שלאור הנסיון של התישבות הבייליים באו לידי מסקנות על הצורך בהגמוניה של עבודה עברית. הם נתקלו בשאיפתם זו לכיבוש העבודה בהתנגדותם של המתישבים האלה והיו מוכרחים להלחם על העיקרון של עבודה עברית. כן קמו ניגודים בין „הישנים והחדשים“.

6 א. ד. גרודון, מכתב מאיי (פרקי הפועל הצעיר, ח"א, עמ' 42).

7 המה"צ תרס"ט, 18 (פרקי הפועל הצעיר א', 228).

8 כך בוכרון יעקב למשל; י. ברץ, המועה"צ תרס"ט, 4 (פרקי המועה"צ, א' 59—258).

9 שם תר"ע 4, שם עמ' 268.

10 המועה"צ תרע"ג, גל' 50—49 (פרקי הפועל הצעיר, כרך ח', עמ' 26).

11 המועה"צ תרע"א, 4 (פרקי המועה"צ, 200).

היה מורגש אנטגוניזם לא רק בין הפועל היהודי לבין האכרים — דבר שנגרם הן על ידי המלחמה לעבודה עברית והן לשכר ותנאי עבודה הוגנים — אלא גם בינו לבין הדור הצעיר הארצישראלי — אנטגוניזם שבא כתוצאה מהלך הרוחות השונה.

רוב הצעירים — נאמר — שנולדו פה אינם מבינים אותנו החדשים שמקרוּב באו . . . רוב צעירי ארץ ישראל חושבים את עצמם לאנשים שלמים בכל המובנים, ובשחוק של בטול הם מתיחסים לעתים קרובות לכל מי שיעיר אותם על איזו שגיאה. יש שאתה שומע מצעיר אינטליגנטי ארץ־ישראלי משפטים כאלו, אשר לולא חנוך אותך ד' בסכלנות, לא היית יכול לשוב עוד הפעם לדבר אליו... והתוצאה היתה שגם העולים החדשים לא שמו לב לדור הצעיר הארצי. בארץ ישראל יש אלימנט הגוף בערך של צעירים מתושבי המקום, ובה בעת שאנחנו שמחים לקראת כל אימיגרנט הבא מחוץ לארץ, שהשתקעותו בארץ עודנה מוטלת בספק — הגנו מעלימים עין מאותן מאות הצעירים הנמצאים בארץ . . .". אמנם היו גם מקרים הפוכים: בזכרון יעקב נוסדה אגודה משותפת של פועלים וצעירים ילידי המקום במגמה, להרבות את מספר הפועלים העברים, להרים את מצבם הרוחני של החברים על ידי מחזות, קריאות, התעמלות ועוד". אך מקרים כאלה לא היו מרובים וברוך כלל היו הצעירים ילידי הארץ חיים את חייהם בלי קשר עם העליות החדשות ובשעה שהעולים החדשים היו כוח אידיאליסטי הנכון להקריב את עצמו לשם בנין הארץ היו הצעירים ילידי הארץ עותבים ברובם את הארץ ומחפשים את הצלחתם בארצות שמעבר לים, או עוברים בארץ לפרנסות העירוניות.

שינוי, אם כי לא יסודי בהחלט, בא בתקופה שלאחר מלחמת העולם. ההתפתחות המהירה של הארץ מצד אחד וסגירת שערי ארצות אחרות בפני מהגרים גרמו להקטנתה, ואחר כך גם להפסקת היציאה של בני הארץ"; התחיל גם לחזור חלק מאלה שעזבוה. מאידך גיסא נתן שיפור מצבם של המתושבים את האפשרות לבניהם להשאר כאכרים, אם על חלקת אבותיהם ואם על ידי קניית חלקות חדשות או אפילו התישבות מרוכזה של בני חקלאים (בנימינה, נתניה בזמן הראשון, כפר אהרן וכו').

אולם בהתפתחות הארץ היה קשור גם תהליך אחר שהביא לידי תוצאות הפוכות. התמורות בעולם, ובעקבותן השינויים במצב היהודים בתפוצות, באו בקצב מהיר; התחילו עליות של בעלי הון לארץ שגרמו להתפתחות קפיטליסטית מהירה של הארץ; העליה הרביעית ואחר כך העליה הגדולה משנת 1933 ואילך הורו הרבה הון לארץ והכלכלה היהודית בארץ ישראל התחילה לצעוד בצעדים

(12) י. אהרונוביץ ב. הפועל הצעיר תרס"ח, 9 (פרקי הפועה"צ, ח"ג, 117).

(13) הפועה"צ, תרס"ט (פרקי הפועה"צ, א' 261), ידיעה הפוכה מזו אנחנו מוצאים בכמה גליונות של העתון בסמארו של מונציק, (גל' 24—23; פרקי הפועה"צ, א' 263).
(14) גם יציאת הערבים מא"י לארצות שמעבר לים נוסקה כמעט לגמרי.

מהירים בדרך לקפיטליזציה, וכמו בכל ארץ קפיטליסטית התחילו לגדול הערים — ועמן גם מספר העוסקים בפרנסות העיר, בקצב מהיר. התבלט התהליך של דפרודוקטיביזציה, האפייני לכל ארץ קפיטליסטית, של השאיפה לעליה כלכלית, לרווח גדול, למקצועות „מסייעים“. המגמות האלה באו לידי בטוי בעזיבתם של הצעירים את המושבות הנדחות (למשל יסוד המעלה), בבריחה מן הכפר אל העיר בשנות הפרוספריטי, במעבר של מאות פועלים לפקידות (1) ולמקצועות החפשיים, בגידולה של הפקידות (2) ושל מספר הסוחרים, בהתרבות גדולה של מספר הצעירים הממלאים את הגמנסיות, את בתי הספר למסחר, את הכתות של כל מיני שעורים לכתיבה במכונה, לשפות ולמדעי המסחר. יתר על כן האפשרויות החדשות שנפתחו בארץ, היוו כר נרחב לפעולותיהם של ילידי הארץ. כבכל ארץ של הגירה כן גם בארץ ישראל תופסים „הראשונים“ ובניהם את העמדות הטובות ועצם המשכתה של מהגרים חדשים, מעלה את הקודמים על דרגה יותר גבוהה בסולם הכלכלי-חברתי. הקרקעות, הבתים, העמדות שאלה רכשו להם מקודם עלו בערכם עם גידולו של הישוב ונעשו למקור של הכנסות גדולות, ואפילו של עושר. גם ידיעת התנאים המקומיים, השפות, קשריהם בארץ יכלו לעמוד להם כדי לחזור להמקצועות וההתעסקויות היותר מכניסים.

בתי הספר שמספרם גדל עם גידול הישוב לא היה להם תוכן שיתאים למציאות הארץ. מבנה החיים בארץ ישראל השמיט את היסודות הישנים של החנוך היהודי, אולם לא מהר לעצב חדשים במקומם. לא הובררה בדיוק המטרה של החנוך שלנו, לא נתגבש הציור של האישיות, היחיד והחברה, הנחוצים לנו לפי מצבו של הישוב, (מבחינה פוליטית, כלכלית, רוחנית, ועוד), ולא היה ידוע איך ובאיזה אופן לחנכם. התפתחו בארץ גם בתי ספר התיכוניים עם מטרתם המעשית להכין בוגרים לאוניברסיטאות הם נעשו מדעת או שלא מדעת גורם של השאיפה לקריירה, המשכת הלמודים בחוץ לארץ, ואחר כך, עם הקמת בתי-ספר גבוהים בארץ ישראל, גם בארץ גופא. ומכאן שוב דרך לכפילות בבית-הספר עצמו, בין החנוך הציוני לבין המגמה המעשית. בתי-הספר בכפר ובמשקי העובדים גם הם מתלבטים בגיבוש התוכן והמטרה, בחיפוש מוצא בין „התורה“ העבודה, בין מוסד המספק ידיעות לבין התפקידים החינוכיים שלו ובמהות החינוך הזה. גם אותם הנסיונות והשאיפות של בתי הספר הלא-מגובשים לחנוך דור של ממשיכי עבודת בנין הארץ, נתקלו בסביבה שעמדה בניגוד לו ומה שנעשה בתוך כתלי בית הספר התפוצץ על סלע המציאות של הסביבה.

מאידך גיסא התחילו בעיר להתגבש שכבות עובדות, ואלה מבני הנעורים שהיו נאלצים לעבור לעבודה גופנית מצאו מקום קליטה כשוליות בבתי מלאכה וחרושת.

(15) מבין 12486 פקידים שנמצאו בעת מפקד העובדים במרץ 1937, היו רק 2975 (23%) עוסקים במקצוע זה בחרל, ויתרם לא נזקקו לו אלא בארץ.
 (16) שיעור גדולה של הפקידות עולה בשנות 1926-37 על גידולו של צבור העובדים בכלל. צבור העובדים עלה לפי ארבע בערך והפקידות לפי שמונה בערך.

גם השאיפות והמגמות שהעולים הביאו עמם מחוץ לארץ לא עכרו בלי השפעה על הנוער הארץ-ישראלי. המעשים החלוציים כשהם לעצמם, החנוך בבתי ספר, הלך-רוח של כיבוש חיי עבודה בצבוריות, אי-האפשרות של קליטת אלפים ודבבות מן הנוער במקצועות המסייעים, הכורח החמרי בשביל שכבות רבות להרויח את לחמן בעבודה משחר ילדותן, הניצול, המרירות שהצטברה מזה — והסתדרויות הנוער שהיו מושפעות אם במישרין אם בעקיפין ממהלכי הרעיונות בקרב המבוגרים — כל זה הכניס את האידיאלים של חלוציות, ושל פרודוקטיביות לשרות הנוער. הסתדרויות הנוער ניסו לחנך את חבריהן לכיבוש ולחיי עבודה; נוער ארץ ישראל נפגש בבתי ספר, בסדנאות ובהסתדרויות עם נוער שעלה מחוץ לארץ, ושניהם התחילו לחשוב על הכשרה, על מעבר לחיי כפר והתישבות, על הגשמה עצמית. וכך קמו מפעלי הכשרה והתישבות של הנוער; „נענה“, שאת התחלתה אפשר לראות ביציאת יחידים מהנוער להכשרה חקלאית במשקי העמק בשנת תרפ"ה; ייסוד קבוצת החוגים של הנוער הלומד בשנת תרפ"ט, וקבוצת בני עקיבא בפ"ת בשנת תרצ"א; גם קבוצת הבחרות הסוציאליסטית בהרצליה (תרפ"ז), קבוצת „השדה“ בראשון לציון, קבוצת הנוער העובד ברחובות, עולי שיך אבריק, פעולת ההכשרה בתל-חי, קבוצת הים, מגדל, קבוצת מגדיל של הבחרות הסוציאליסטית, ועוד, שיכת לאותו הסוג.

מתחילים גם הנסיונות הראשונים של הנוער הגדל בקבוצות ומושבים והנוער הארץ-ישראלי, בעיקר מהעמק, בייסוד מפעלי התישבות החדשה בשנים לארגון ולייסוד נקודות (ארגון בני נהלל בשנת תרצ"ו ועליהם לגבעת שמרון). האחרונות (חניתה, בית שערים וכו').

בידיעות אחרות, אמנם מקריות ובלתי שלמות, יש למצוא רמזים על דרכו של הנוער בארץ ישראל כשהוא לעצמו, למודיו ודרך החיים שהוא בוחר, מבלי שאפשר יהיה כמובן, לבוא על יסוד זה לאיזו שהיא הכללה.

בין 100 חברי הנוער העובד שנמצאו בהכשרה בשנת תרצ"ו היו 26 ילידי הארץ ("הארץ") ובין 794 נוער שהיו בשנת תרצ"ח בהכשרה בקיבוצים נמצאו 310 מהארץ ("). על הליכתו של הנוער הארץ-ישראלי אל הקיבוץ יכולים להעיד המספרים האלה: בסוף שנת תרצ"ו נמצאו בין 6,216 חברים ומעמדים ב-30 קיבוצים 395 (6.4%) שהשתייכו לפני זה להסתדרויות הנוער בארץ ישראל ("). מה שנוגע לבתי הספר המכשירים לחקלאות ולמקצועות עבודה אחרים, ישנן ידיעות על מקהה ישראל וכפר הילדים מאיר שפיה. במקהה ישראל גמרו את לימודיהם מ-1921 עד סוף 1938 — 18 מחזורים, ביחד 996 איש ("). על 908 ישנן ידיעות המספרות לנו במה הם עוסקים:

17 במעלה ההכשרה, הרל ע"י מוכרות המועצה של הנוער העובד העברי, אייר תרצ"ו (סנטיל), עמ' 30.

18 הקבוץ במספרים, חובי י"ת.

19 שם, חובי י"ג.

20 ד. גורביץ וא. גרן, ההתישבות החקלאית העברית בארץ, עמ' 70.

	המקצוע	במספרים מוחלטים	%
טרדנים	24	2.7	
בעלי משקים	287	31.8	
מנהלי עבודה	72	8.0	
פקידים חקלאיים	23	2.5	
סועלים	286	31.7	
אגרונומים ומשתלמים	33	3.7	
לא חקלאיים, לא ידוע	177	19.6	
	902	100.0	

כ־2/3 מגומרי מקוה ישראל עסוקים כחקלאים, אם כפרדסנים וכבעלי משקים (34.5%) האם כסועלים חקלאיים (31.7%). יתר הגומרים בחלקם גם הם יש להם קשר כל שהוא לחקלאות.

את כפר הנערך מאיר שפיה (ג) גמרו בשנות תרפ"ה-תרצ"ח 14 מחזורים ביחד 292 איש — ביניהם 174 גברים (59.6%) ו־118 נשים (40.4%). מהם 166, כלומר 56.8% (103 גב', 63 נ') הם ילידי הארץ.

יותר ממחציתם עסוקים בחקלאות, 10.3% במשק בית, 5.1% בהוראה וטפול בילדים ויתרם, במספרים לא גדולים, בכמה מקצועות אחרים, ביניהם בפקידות 3.4%.

בוגרי מאיר שפיה לפי מקצועותיהם

	המקצוע	במספרים מוחלטים	%
חקלאות	167	57.2	
משק בית ובשול	30	10.3	
חפירה ותעשית כובעים	3	1.0	
סועלים בבתי הרושת	1	0.3	
בתי מסחר	4	1.4	
משרד	10	3.4	
אחיות	5	1.7	
טפול בילדים, הוראה וגנות	15	5.1	
משחקת	2	0.7	
בנין	6	2.1	
גרות	3	1.0	
מסגריה	7	2.4	
ספרות	1	0.3	
שונות	9	3.1	
מתו	5	1.7	
בלתי ידועים	4	1.4	
חלמידים, עדיין במוסד	20	6.9	
	292	100.0	

21) אני מודה בזה להנהלת המוסד ולחלמידתו הגב' יהודית הנשיא על שהמציאו לי את החומר.

גם בין התלמידים שנמצאו במוסד בשנת 1937 (117 במספר) היה יותר מהחצי ילידי הארץ (65% = 55.6%); בטה"כ נמצאו בין התלמידים 69 (59%) ביניהם 32 גבר (46.4%) ו-37 נשים (53.6%).

על מוצאם הסוציאלי המקצועי של התלמידים האלה יכולים אנחנו ללמוד מהידיעות שישנן בנוגע ל-45 מבין הדור השני: 57.8% מהאבות היו עסוקים בחקלאות, בנין, מתכת, עץ, הובלה ותחבורה, כפועלים פשוטים ובקידוח בארות; 26.4% כפקידים, ובמקצועות חפשיים, ברפואה ובהוראה, 11.1% במקצועות הלבשה ועוד, 4.4% במסחר, 2.2% ככלי-קודש²².

כאמור אין לבוא על יסוד הידיעות האלה לידי איזו שהיא הכללה ואין בהן כדי להראות על מגמה או זרם אחד. אדרבה, במצב כזה של מגמות שונות ונבדלות אלו מאלו יהיה גם בדאי משום שגיאה אם נכלול את כל הנוער בארץ ונראה אותו כחטיבה אחת. יש הבדלים מסוימים בין הנוער בעיר לבין הנוער בכפר, בין נוער המושבות לבין הנוער במשקי-העובדים²³, ובעיר עצמה הוא מתחלק לפי השכבות השונות ולפי ההשפעות שקבל. יתר על כן, הידיעות שאנחנו מקבלים עליו הן בדרך כלל סובייקטיביות ביותר; רשמים, התרשמיות, מתוך נקודת ראות של המסתכל הנוגד שגדל בסביבה לגמרי אחרת ומנסה לבחון את הנוער בארץ אם לאור הזכרונות מילדותו הוא ואם לאור האידיאלים שלו, או מתוך רצון לראות בבנו מה שהוא בעצמו לא הצליח לקיים, או כממשיך את דרכו, מבלי התחשב בעובדא שהנוער הזה קבל הנוך אחר וחי בסביבה השונה תכלית שנוי מהסביבה הזו של „הדור הראשון“. ולפיכך הדעות עליו הן לפעמים סותרות אלה את אלה²⁴. יש מהללים ויש מחללים; אלה מלמדים קטיגוריה ואלה מופיעים כסניגורים, אם מתוך ראייה של חיוב בו ואם מתוך קביעת הסבות והמסובבים הגורמים לשלילה. מכל-מקום, למרות כל ההבדלים בהשקפות ובידיעות על הדור השני, יש בצירופן של אלו משום קורטוב של אמת — יש בהן משום תמונה במדת מה.

(סוף יבוא)

22) 6 (13.3%) חקלאות; 4 (8.9%) בנין; 5 (11.1%) מתכת; 3 (6.7%) עץ; 3 (6.7%) הובלה ותחבורה; 4 (8.9%) פועלים פשוטים; 1 (2.2%) קידוח בארות; 3 (6.7%) הלבשה; 2 (4.4%); עור, 4 (8.9%); סקידות, 2 (4.4%); מקצי חפשיים, 1 (2.2%) רפואה; 4 (8.9%) הוראה; 2 (4.4%) סוחרים וקבלנים; 1 (2.2%) כלי קודש.
23) השה אורי במדרכי הנוער א', עמ' 195.

24) השה למשל את הדו"ח על המשפט המומבי על הנוער שנתפרסם במאזוניטי, 1933, גל מיו, מייסד